

Bachinskaya E. A. Activity of general major I. Gankardta in charge of Danube Cossack army.

The article is devoted to the activity of general major I. Gankardta in charge of Danube Cossack army, which existed in South Bessarabia in the early 19th century. Questions of Danube Cossacks' participation in the defense of Odessa during the Crimean war in 1854.

І. Б. Кривдіна

**ПОЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ В'ЯЧЕСЛАВА ЧОРНОВОЛА
ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК З НАРОДНИМ РУХОМ УКРАЇНИ
(1989–1999 рр.)**

В науковій літературі багато дослідників зверталися до вивчення особи В'ячеслава Максимовича Чорновола — відомого правозахисника, політика, журналіста й громадського діяча. Найбільшу увагу приділялося його правозахисній та журналістській діяльності. В свою чергу, політичну діяльність, яка була тісно пов'язана з існуванням Народного Руху України, висвітлено фрагментарно. Тому й вважається доцільним зупинитися саме на зазначеному аспекті прояву особистості В. Чорновола.

Розгляд та аналіз поглядів В. Чорновола-політика, його різнопланової діяльності на політичній арені України, а також вплив на розвиток політичних ідей в нашій державі та можливе їх застосування на практиці сучасними українськими політиками й є науковим завданням автора статті.

Стислий огляд останніх досліджень та публікацій за даною тематикою має такий вигляд: існують два ґрунтовних збірники, які широко репрезентують особу В'ячеслава Чорновола — “Твори: у 10 томах” та “Пульс української незалежності: Колонка редактора” [1]. Основні публікації про В. Чорновола містяться в монографіях з загальних питань політичного життя України (Гончарук Г. І. “Народний рух України. Історія”, Касьянов Г. В. “Незгодні: українська інтелігенція в русі опору 1960–80-х років в Україні”, Курносів Ю. О. “Інакомислення в Україні (60-ті — перша половина 80-х років ХХ ст.)” та у публіцистичних статтях в різноманітних періодичних виданнях [2].

Серед невирішених раніше частин загальної проблеми слід виділити такі: визначення ідеологічних засад діяльності відо-

мого громадського та політичного діяча, а також загальний огляд основних безпосередньо організованих В. Чорноволом та проведених за його участі політичних акцій та заходів у зазначений період.

Таким чином, основною метою дослідження є висвітлення політичної діяльності В'ячеслава Максимовича Чорновола наприкінці 80-х — у 90-х роках ХХ ст. та простеження її зв'язку з Народним Рухом України.

В'ячеслав Максимович Чорновіл народився 1 січня 1938 р. в с. Єрки Черкаської області у родині сільських вчителів. Журналістську освіту отримав в Київському університеті ім. Тараса Шевченка. У 1960–80-х роках приймав активну участь в українському правозахисному русі. За політичні переконання був двічі засуджений, зазнавав постійних переслідувань з боку влади.

Від часу створення у вересні 1989 року Народного Руху України (НРУ) — член Руху та його Великої Ради, з березня 1992 року — співголова, а з грудня 1992 року — голова НРУ. У березні 1990 року В'ячеслав Чорновіл був обраний депутатом Львівської обласної ради та Верховної Ради України. Він був одним з лідерів радикального крила демократичної частини Верховної Ради — Народної Ради. З квітня 1990 року до квітня 1992 року — голова Львівської облради та облвиконкому. Восени 1991 року В'ячеслав Чорновіл був кандидатом у Президенти України (2 місце, 23,27 % голосів). У жовтні 1991 року на Великій козацькій раді В'ячеслава Чорновола обрано гетьманом українського козацтва. З квітня 1992 року — на постійній роботі в парламенті України. Народний депутат України двох наступних скликань — 1994 і 1998 років. Керівник депутатської фракції Народного Руху України. З 1995 року член української делегації в Парламентській Асамблеї Ради Європи.

В. Чорновіл був також шеф-редактором незалежної громадської політичної газети “Час/Time” (з січня 1995 до травня 1998 р.) і “Час” (з жовтня 1998 до березня 1999 р.). В. Чорновіл — лауреат Державної премії України ім. Т. Шевченка (1996) у галузі журналістики та публіцистики — за збірки “Правосуддя чи рецидиви терору?”, “Лихо з розуму (Портрети двадцяти “злочинців””, книгу “Хроніка таборових буднів”, публіцистичні виступи в пресі. Також йому було присудже-

но Міжнародну журналістську премію ім. Ніколаса Томаліна (1975). Нагороджений орденом Ярослава Мудрого V ступеня (1997). 25 березня 1999 року В'ячеслав Чорновіл загинув в автокатастрофі під Борисполем. 2000 року присвоєно звання Героя України.

Детальніше аналізуючи політичну діяльність В. Чорновола у складі Народного Руху України, необхідно зупинитися, перш за все, на тих ідеологічних засадах, якими керувався його радикально налаштований керівник. Так, у 1989 році В'ячеслав Чорновіл у своєму виступі на установчому з'їзді Народного Руху України за перебудову зазначав, що він бачить майбутню Україну незалежною демократичною державою. Зазначена теза на практиці відображалася й на діяльності Народної Ради, де Чорновіл входив до складу т. зв. радикальної фракції, і під час референдуму в березні 1991 року. Саме з ініціативи Чорновола Галицька Асамблея на референдум у Галичині винесла третє запитання про повну державну самостійність України. Після президентських виборів 1991 року В. Чорновіл висунув тезу про Рух як цілеспрямовану, сильну, єдину політичну організацію. А в доповіді на IV з'їзді НРУ в грудні 1992 року Чорновіл сформулював зародок майбутнього гасла Руху: “Рух сповідує два принципи — державність і демократія” [3]. При вирішенні проблеми відносин Руху і влади у тому ж році Чорновіл окреслив ще раз позицію Руху: “Суть полягає не в тому, щоб просто боротися проти влади, — суть полягає в конструктивній позиції... первинною є позиція Руху. І якщо дії влади відповідають цій позиції, ми їх підтримаємо. Якщо ні — ми їх гостро критикуємо, боремося проти них” [4].

Дуже важливою ідеологічною складовою, на якій наполягав В'ячеслав Максимович Чорновіл, був реформаторський шлях змін. Надзвичайно важливою ідеєю Чорновола було те, що для Народного Руху соціальною опорою є весь український народ. При цьому була закладена суть Руху як партії народної, як партії європейського типу. В. Чорновіл, зокрема, зазначав: “Основною рисою діяльності Руху є послідовне обстоювання інтересів українського народу...” [5].

Для розбудови НРУ велике значення мала харизматичність і глибока внутрішня демократичність В'ячеслава Чорновола. Він умів не нав'язувати свої погляди, маючи дуже чітку ідео-

логію, — він умів переконати своїх соратників у тому, що він правий. Йому не завжди це вдавалося, і часом керівні органи Руху приймали рішення, з якими Чорновіл внутрішньо був не згідний. Таким чином, криза Руху 1998–99 років, власне, була викликана в першу чергу тим, що недостатній прагматизм Чорновола, викликаний його стійкою ідеологічністю, був не сприйнятий великою групою його соратників. Сам В. Чорновіл у 1999 році так бачив проблему розколу: “...Ідейного розходження у нас ніби нема... Але я — ідейний прагматик. А ці люди — заземлені прагматики: посади, гроші, становище в суспільстві і таке інше. На першому плані повинна бути ідея. Лідери повинні бути ідейними” [6].

Щодо безпосередньо організованих В. Чорноволом та проведених за його участі політичних акцій та заходів необхідно відмітити: “Живий ланцюг” до дня Злуки ЗУНР та УНР (22.01.1990 р.), масовий виїзд на Нікопольщину та Запоріжжя до 500-ліття запорізького козацтва (7–12 вересня 1990 р.), великі заходи під Берестечком, Батурином, в Лубнах і Хотині. Характеризуючи львівський період діяльності В. Чорновола на посаді голови обласної ради народних депутатів в 1990–1992 роках, необхідно відмітити, що він належить, мабуть, до найпродуктивніших і найактивніших періодів його життя. Перші рішення стосувалися національної символіки й національних свят, землі, власності, багатопартійності, департизації підприємств і організацій, деідеологізації й декомунізації, місцевого часу, визнання ветеранів УПА ветеранами війни, був організований 250-тисячний похід за легалізацію греко-католицької церкви та інші. Львівський обласний виконавчий комітет став ініціатором адміністративної, економічної та аграрної реформ на регіональному рівні. Особливою сторінкою діяльності В. Чорновола була Галицька Асамблея, в рамках якої було передбачено створення робочого органу — Міжрегіональної координаційної ради, експертних груп спеціалістів з метою визначення головних регіональних проблемних питань і шляхів їхнього вирішення. Проте з часом В’ячеслав Максимович поступово відійшов від цієї ідеї. Крім виконання безпосередніх обов’язків голови обласної ради, В. Чорновіл проводив величезну публічну діяльність: зустрічі з трудовими колективами, громадськими й політичними організаціями, журналістами; виступи по

радіо і телебаченню. Активна особиста журналістська творча праця. Поїздки в сусідні держави: Угорщину, Чехо-Словаччину, Польщу. Зустрічі з видатними політиками в США, Канаді, Великобританії, Франції [7].

Політична послідовність В'ячеслава Чорновола в питаннях зовнішньополітичного курсу України простежується впродовж всієї його діяльності на політичній арені України. Він бачив Україну європейською державою і для досягнення цієї мети зробив чимало. У своїх статтях Чорновіл писав: “Неважко визначити, яка позиція патріотичніша і перспективніша для України: крок за кроком іти до Європи і загальноєвропейських структур (у тому числі й НАТО) чи залишатися у буферній “сірій зоні” під прапорами мертвонародженого СНД, стати об’єктом торгу між Росією та Заходом” [8].

Народний Рух України у своєму головному програмному документі визначив, що вирішальною для реалізації гарантій національної безпеки України повинна стати її інтеграція в європейські політичні та економічні структури. Ці постулати, що були викладені в Програмі НРУ 1993 року, знайшли своє відображення і в наступних її редакціях 1996 та 2001 років. У той же час Народний Рух через свого головного ідеолога висловив необхідність виходу України з СНД, участь в якому є перешкодою процесу інтеграції, а для забезпечення рівноправних українсько-російських відносин уникати входження до замкнених економічних та політичних угруповань за участю Росії, здатних поставити під загрозу безпеку України чи можливість її інтеграції в європейські структури. Ці задекларовані в Програмах НРУ пункти щодо зовнішньополітичного курсу України послідовно втілювалися Чорноволом у життя. Його участь у складі постійної депутатської делегації в Раді Європи та внесок у прискорення прийняття України до впливової міждержавної організації красномовно свідчили про наміри бачити Україну в Європі. В'ячеслав Чорновіл неодноразово висловлювався щодо необхідності тіснішої співпраці з країнами так званої Балто-Чорноморської дуги. Не можна не згадати про послідовну позицію Чорновола щодо важливості євроатлантичної інтеграції України. Уже в 1992 році НРУ ставив питання про бажаність розширення НАТО й про перетворення цієї структури в систему колективної безпеки в Європі, де б знайшлося місце й для

України. Уже в 1997 році Народний Рух у своїх заявах ставив пряму вимогу до Президента й Уряду негайно подати заявку на вступ нашої держави в НАТО. Прискорення курсу України на європейську, а особливо на євроатлантичну інтеграцію Чорновіл пов'язував з підтримкою України на цьому шляху з боку США. “Ми хочемо, щоб Америка... остаточно повернулася обличчям до України” [9].

Підсумовуючи вищезазначене, можна зробити наступні висновки: по-перше, політична діяльність В. Чорновола була активною та багатогранною, стала для нього можливістю втілити в життя низку своїх державотворчих ідей та сподівань, які він виношував протягом довгого часу та за які отримав різні строки ув'язнення за часів Радянського Союзу. По-друге, В. Чорновол розумів, що тільки через діяльність у рамках структуризованих політичних сил та державних інституцій можлива конструктивна робота в зазначеному напрямі. По-третє, саме Народний Рух України став тією політичною силою, в рамках якої В'ячеслав Максимович знайшов частково однодумців й підтримку при веденні активної політичної діяльності, саме через НРУ він прийшов до влади й вже політичним шляхом втілював провідні ідеї у життя. По-четверте, як один з найактивніших членів Руху, а згодом і його керівник, В. Чорновол мав незаперечний вплив на формування ідеології цієї партії. Його радикальні ідеї сприймалися далеко не всіма, але саме цей радикалізм у поглядах і діях дав змогу розставити певні орієнтири для українських політиків сьогодення. Й те, що низка проголошених ідей Чорновола є сприйнятими та проголошеними як напрями державної політики, доводить його далекоглядність та стратегічне мислення.

Щодо перспектив подальших наукових розвідок, то можливим є розгляд у майбутньому досить маловивченого питання, яке мало б стосуватися релігійної політики В. Чорновола, зокрема його особистих релігійних поглядів.

Література

1. Чорновіл В. Твори: у 10 т. — Т. 1. — К.: Смолоскип, 2002. — Т. 1. — 640 с.; Чорновіл В. Пульс української незалежності: Колонка редактора / Всеукр. істор.-культ. правозахисне тов-во; Вступн. ст. та післямова Леся Танюка. — К.: Либідь, 2000. — 624 с.

2. Гончарук Г. І. Народний рух України. Історія. — Одеса: Астропринт, 1997. — 378 с.; Касьянов Г. В. Незгодні: українська інтелігенція в русі опору 1960–80-х років в Україні. — К.: Либідь, 1995. — 222 с.; Курносів Ю. О. Інакомислення в Україні (60-ті — перша половина 80-х років ХХ ст.). — К.: ПУ, 1994. — 220 с.; В'ячеслав Чорновіл // Крилаті. — 1979. — Ч. 10. — С. 7–8; В'ячеслав Чорновіл, член Великої Ради Руху // Вісник Руху. — 1990. — Ч. 7. — С. 60; Меншун В. І. “Ми діждемося Вашингтона з новим і праведним законом? А діждемось-таки колись!” Штрихи до портрету народного депутата Верховної Ради України В. М. Чорновола // Трибуна. — 1991. — № 10. — С. 2–15.
3. Ключковський Ю. Роль В'ячеслава Чорновола у формуванні ідеології Руху. — Офіційний сайт партії Народний Рух України: <http://nru.org.ua/>
4. Там само.
5. Чорновіл В. Про Народний Рух України // Чорновіл В. Пульс української незалежності: Колонка редактора. — К.: Либідь, 2000. — С. 63.
6. Чорновіл В. Я думаю, що Рух ми відстоїмо. — Там само. — С. 179.
7. Давимука С. Львівський період державотворчої діяльності В. Чорновола 1990–1992 років. — Офіційний сайт партії Народний Рух України: <http://nru.org.ua/>
8. Чорновіл В. Чи буває НАТО занадто? // ЧАС/TIME. — 1997. — № 14. — 3–9 квітня.
9. Тарасюк Б. Чорновіл бачив Україну Європейською державою. — Офіційний сайт партії Народний Рух України: <http://nru.org.ua/>

Анотації

Кривдина І. Б. Политическая деятельность Вячеслава Черновола и её связь с Народным Рухом Украины (1989–1999 гг.).

Статья посвящена известному украинскому политику, журналисту и правозащитнику Вячеславу Черноволу. Прослеживаются основные направления его политической деятельности в конце 80-х–90-х годах ХХ в. в Украине.

Krivdina I. B. The politics activity of the Vyacheslav Chornovol and her communication with Narodny Rukh Ukrainy (1989–1999).

The article is devoted to Vyacheslav Chornovol — the famous Ukrainian politician, journalist and law-defender. The main direction of his work in politics in late 1980s — 1990s in Ukraine is traced.